

Nr 421

Av fru Sandström, angående lönereglering för vattenöverdomstolens personal.

Den väldiga expansion på kraftverksbyggandets område, som pågått under många år och successivt ökats, har ställt allt större krav på vattendomstolarnas kapacitet. Då det visat sig att domstolarna inte hunnit med det arbete, som uppkommit i och med de stora reglerings- och kraftbyggnadsprojekten, i den takt, som man på sökandesidan varit angelägen om, har det visat sig nödvändigt att vidta betydande personalförstärkningar vid vattendomstolarna. Detta har också successivt skett, och senast i fjol beslöt riksdagen att förstärkningar skulle ske vid underdomstolarna i vattenmål.

Ökningen av antalet mål i vattendomstolarna innebär också en ökning av antalet mål, som går till vattenöverdomstolen. Denna domstol har hittills utgjorts av en avdelning inom Svea hovrätt förstärkt med en ledamot av kammarkollegiet. Vattenöverdomstolen har under senare år permanent varit förstärkt med en eller flera ledamöter. I yttrande till statsrådsprotokollet i september 1951 framhöll chefen för justitiedepartementet bl. a., att det trots denna förstärkning inte kunnat undgås att en betydande balans uppstått i vattenöverdomstolen. Ett större eller medelstort vattenmål kan numera — om det ej av särskild anledning erhåller förtur — i allmänhet icke upptagas till behandling av vattenöverdomstolen förrän två å tre år förflutit efter det vattendomstolen dömt i målet. Departementschefen yttrade vidare att ”den långsamma behandlingen av vattenmålen i överinstanserna innebär helt naturligt betydande olägenheter för parterna, vilka ofta ha stora ekonomiska värden att bevaka i målen. I många fall äro även viktiga nationalekonomiska intressen beroende av dessa måls avgörande”.

Detta yttrande framfördes i samband med bemyndigande att tillsätta en utredning angående bl. a. instansordningen i vattenmål. Den 9 oktober 1951 tillkallades häradshövdingen Olof Riben för att verkställa denna utredning. Betänkande i ärendet avlämnades i april 1954. Utredningsmannen har bl. a. upptagit frågan om en fristående vattenöverdomstol men funnit att en sådan icke vore en lycklig lösning. I stället förordas att den nuvarande instansordningen bibehålles men att den nuvarande vattenöverdomstolen dels förstärkes med egen teknisk personal och dels uppdelas på två självstän-

diga avdelningar, som *uteslutande* ha att syssla med vattenmål. Teknikerna, d. v. s. de till domstolen föreslagna ingenjörerna, föreslås bli gemensamma för bägge avdelningarna. Utredningsmannen betonar att om syftet med den föreslagna omorganisationen skall nås, är det nödvändigt att sörja för en tillfredsställande rekrytering. Utredningsmannen anför i denna fråga:

Som huvudregel måste gälla, att samtliga lagfarna ledamöter utöver sin allmänna domarerfarenhet skola ha praktisk erfarenhet av vattenmål, förvärvat under tjänstgöring i vattendomstol eller på annat i utbildningshänseende likvärdigt sätt. Helt naturligt böra kraven på vattenrättslig praktik ställas olika högt för ledamöter i olika ställning. Såsom lagmän å de båda avdelningarna böra endast kunna ifrågakomma ordinarie vattenrättsdomare eller personer, som genom långvarig verksamhet inom vattenrättsskipningen förvärvat full saklig kompetens för ett sådant ämbete. Vice ordförandena torde — särskilt i betraktande av att antalet lagfarna ledamöter i flertalet mål skall vara tre — i stor utsträckning få tjänstgöra såsom ordförande. Även beträffande dem måste därför kravet på vattenrättslig erfarenhet ställas ganska högt. För de yngsta ledamöternas del kan man av lätt insedda skäl i detta hänseende icke fordra mer än att de under några år skola ha tjänstgjort såsom vattenrättssekreterare.

Utredningsmannen framhåller vidare att beträffande såväl de tekniska ledamöterna som de lagfarna är utsikterna till en tillfredsställande rekrytering framför allt beroende av avlöningsförmånerna. Beträffande lagmännen på vattenöverdomstolens två avdelningar föreslår utredningsmannen att de med bibehållen placering i Co 15 skall erhålla en avlöningsförstärkning om 3 756 kronor. De skulle därigenom komma i ungefärlig paritet med chefsdomarna i de två nordligaste vattendomstolarna. Lagmanstjänst vid vattenöverdomstol kan inte jämföras med lagmansbefattningar i allmänhet. Endast en mycket begränsad krets av jurister kan ifrågakomma till dessa befattningar, och lönevillkoren måste sättas så att de verka lockande. Skulle så inte ske, befarar utredningsmannen att syftet med vattenöverdomstolens omorganisation i väsentlig mån förfelas. Detta gäller självfallet inte endast lagmännen. De tekniska ledamöterna av domstolen föreslås placerade i Ca 37 och därutöver erhålla en avlöningsförstärkning med 4 800 kronor om året. Samma avlöningsförstärkning föreslås till vice ordförandena, vilka i övrigt såsom hovrättsråd kvarstå i Ca 37. Beträffande de tekniska ledamöterna föreslås alternativt en placering i Co 14 med en avlöningsförstärkning av 2 400 kronor om året. På vattenöverdomstolen tjänstgörande hovrättsråd, som ej är vice ordförande, och assessor böra enligt utredningsmannen — utöver lön i respektive Ca 37 och Ce 33 — erhålla avlöningsförstärkning med 1 200 kronor per år.

Att på detta sätt placera befattningshavarna i vattenöverdomstolen i en viss särställning i lönehänseende kan i förstone förefalla egendomligt men visar sig vid en närmare undersökning av förhållandena vara väl motiverat. Det har under många år visat sig att yngre jurister har en negativ inställning till tjänstgöring inom vattenrättsskipningen. Om man ensidigt ägnar sig åt denna verksamhetsgren inom domstolväsendet, befarar man att inom

den vanliga domstolskarriären få stå tillbaka för sökande med mera allsidig utbildning och erfarenhet. Allteftersom åren gått har utvecklingen vid Svea hovrätt verifierat att så är fallet. För att över huvud taget få tjänster besatta vid den avdelning inom Svea hovrätt, som utgör vattenöverdomstolen, har *tvångstjänstgöring måst tillgripas*. Man har tillämpat det förfarandet, att fiskaler, som vid vattendomstolarna tjänstgjort som vattenrättssekreterare och sedan återvänt till Svea hovrätt, placerats på vattenöverdomstolen. Sedan dessa jurister erhållit assessorsförordnande, har man sökt förmå dem att återgå till vattendomstol såsom biträdande domare. Om detta inte lyckats, ha de bibehållits i tjänst på vattenöverdomstolen. Upprepade framställningar om övergång till annan avdelning inom hovrätten ha avslagits. Skälen härför måste ha varit nödvändigheten av att ha tjänster vid domstolen besatta med någorlunda sakkunniga, i vattenmål förfarna personer. För domstolspersonalens del har emellertid detta självfallet utlöst en misstämning, som är förklarlig och heller inte kunnat undanröjas.

Allt detta talar för att den relativt begränsade grupp av domstolsjurister, som ägnar sig åt vattenrättsskipning och måhända förbli stannande inom detta område, i lönehänseende bör kompenseras för att de inte kan erhålla samma rörlighet i karriären som domstolsjurister i allmänhet. Detta är desto mer nödvändigt som vattenrättsskipningen på grund av utvecklingen inom kraftverksbyggnadsområdet ställer successivt ökade krav på domstolarnas arbetskapacitet. Tvångstjänstgöring på denna både nationalekonomiskt och för tusentals sakägare betydelsefulla rättsinstans kan i längden inte vara tillfredsställande. Endast möjligheter till en på frivillig bas tillfredsställande rekrytering till vattenrättsbanan i allmänhet och vattenöverdomstolen i synnerhet kunna skapa den garanti, som är nödvändig för att inte stora ekonomiska värden skola stå på spel genom en alltför lång eftersläpning av domstolsärenden och en alltför svag besättning på för rättsskipningen viktiga platser.

Vattenöverdomstolen har med den erfarenhet man fått under senare år beträffande rekryteringen i anslutning till utredningsförslaget om bl. a. domstolens uppdelande på två avdelningar föreslagit en lönesättning, som är högre än den som föreslogs i utredningen. Departementschefen, som i bil. 4 till årets statsverksproposition, punkten (16) 6, föreslår riksdagen besluta om en utökning av vattenöverdomstolen på det sätt utredningen föreslagit, d. v. s. en vattenöverdomstol på två självständiga avdelningar, har emellertid i det närmaste bortsett från de tungt vägande skälen för att sätta vattenöverdomstolen i sin egenskap av specialdomstol i en särställning i avlöningshänseende. De båda lagmännen föreslås i lönehänseende komma i paritet med vattenrättsdomarna i de sydligaste vattendomstolarna. De skulle sålunda i lönehänseende stå under chefsdomarna i de nordliga underdomstolarna. Lagmännen föreslås sålunda av departementschefen erhålla en löneställning i Co 15 med en löneförstärkning av 2 400 kronor

per år. Vidare föreslås de till vattenöverdomstolen knutna teknikerna, som erhålla titeln vattenrättsråd, placerade i Ca 37 med likaledes en löneförstärkning av 2 400 kronor. För hovrättsråd, assessorer och adjungerade ledamöter vid vattenöverdomstolen liksom för de tjänstgörande vice ordförandena anser sig departementschefen icke kunna föreslå någon avlöningsförstärkning. Departementschefen anser det inte "tillräckligt motiverat" att ge dem högre avlöning än övriga ledamöter i hovrätten.

Denna departementschefens inställning till de välmotiverade kraven på en särskild löneförstärkning för vattenöverdomstolens befattningshavare torde därför också bli en tillräcklig motivering för domstolsjurister att stanna inom den allmänna domstolskarriären. Resultatet av detta måste antingen bli en för framtiden genomförd tvångskommendering till vattenöverdomstolen eller också att det i överinstansen, som har att döma i mål, avgjorda av de tränade domarna i vattendomstolarna, kommer att sitta yngre jurister utan tillräcklig erfarenhet, måhända utan någon som helst vattenrättslig kompetens.

Situationen just nu inom vattenöverdomstolen lär vara den att två ledamöter i hovrättsrådsställning övertalats att tills vidare kvarstanna i vattenöverdomstolen i avvaktan på den förbättring man med anledning av den föreslagna omorganisationen hade att vänta. Någon förbättring för deras del kommer enligt departementschefens förslag inte till stånd.

Enligt utredningsmannens mening kunde det — som tidigare framhållits — inte bli fråga om att tillsätta lagmanstjänsterna vid de båda självständiga avdelningarna inom vattenöverdomstolen med andra personer än ordinarie vattenrättsdomare eller personer, "som genom långvarig verksamhet inom vattenrättsskipningen förvärvat full saklig kompetens för ett sådant ämbete". Antalet personer med dessa kvalifikationer är inte stort. Det är dock knappast tänkbart att en lagmanstjänst skulle vara lockande för en vattenrättsdomare, som antingen har lika stor lön på den tjänst han innehar eller också — som fallet är med de i frågan om större vattenmål kanske mest erfarna vattenrättsdomare som finns i landet, de som tjänstgöra vid de nordliga domstolarna — skulle få en lägre lön såsom lagman i överdomstolen.

Hela denna fråga kan enligt min mening inte betraktas som en isolerad lönefråga för en liten grupp tjänstemän. De väldiga projekt, som igångsatts eller komma att igångsättas i nordligaste Sveriges stora sjö- och älvmråden beröra tusentals sakägare och innebära ingrepp i naturen av en omfattning, som man tidigare inte haft erfarenhet av. Ehuru det är ytterst betydelsefullt att den kraftutvinning som här kan göras också kommer till stånd, är det lika betydelsefullt att enskilda människor och bygder bli tillgodosedda på ett rättvist sätt. Det är betydelsefullt att ingreppen i naturen inte åstadkomma alltför stora skador och att den stora befolkning, som beröres av de omfattande reglerings- och utbyggnadsarbetet, känner stödet av en smidigt fungerande rättsskipning. När det gäller stora värden inom

framtidssyftande företag brukar man räkna det som god penningplacering att skaffa skickliga specialister för löner som locka de bästa att bli knutna till företaget i fråga. I detta fall, när det gäller staten som storföretagare inom kraftbyggnadsbranschen, kan man inte komma ifrån att staten har en tvåfaldig uppgift. Den uppträder dels som företagare och sökandepart inför domstolen, dels ock som garant för att den enskildes rätt inte trädes för nära. Denna garanti ligger helt i de statliga domstolarnas händer. Att investera miljoner nästan utan begränsning i de framsyftande företagen och samtidigt i ett uppflammande sparsamhetsnit spara några tiotusental kronor på de i sammanhanget betydelsefulla specialdomstolarna, av vilkas arbete såväl staten-företagaren som den enskilde medlemmen av staten är beroende, det kan inte vara god ekonomi. Departementschefens yttrande 1951 avspeglade förståelse för att viktiga nationalekonomiska intressen äro beroende av dessa måls avgörande. Departementschefen anförde vidare att större vattenmål numera vanligen avgöras genom serier av deldomar, och därför försvåras domstolarnas arbete av att målens behandling i överinstanserna tar så lång tid. Så länge som en viss till högre rätt fullföljd fråga inte avgjorts, måste stundom behandlingen av andra frågor i samma mål eller i mål från samma vattensystem anstå. Också svårigheten att inom rimlig tid få till stånd prejudikat är en allvarlig olägenhet.

Alla dessa olägenheter vill man nu avhjälpa med att ge vattenöverdomstolen den förstärkning, som föreslagits. Man kan dock befara att denna nyorganisation kommer att stanna på papperet därest man inte också ser till att kvalificerat folk fyller den nya organisationen inom vattenöverdomstolen.

Med hänvisning till vad som här anförts hemställas,
att riksdagen måtte besluta

1. en lönesättning för vattenöverdomstolens personal i enlighet med utredningens förslag;
2. att avlöningsanslaget förhöjes med det belopp som därav föranledes.

Stockholm den 26 januari 1955

Ragnhild Sandström
